

Az erdélyi örmény gyökerű peregrinusokról szóló összeállítás végén jeleztem, hogy van még számos olyan forrásmunka, melyből érdemes kiszemelgetni az örménymagyarokat.

Ezek legfontosabbikának ítélem a Romániai Magyar Irodalmi Lexikont. Az öt kötetre tervezett mű negyedik kötete 2002-ben jelent meg. Ennek a fűlszövegéből idézek: „Lexikonunk - írta 1981-ben megjelent első (A-F) kötet előszavában az alapító-főszerkesztő Balogh Edgár - felöleli a romániai magyar irodalom minden számbajöhető eredményét, neves és névtelen, de irodalmunkhoz mégis hozzájáruló alkotóját, s az irodalom leszűkítő értelmezése helyett az írásbeliség teljességére, határterületeire is tekintve, a természet- és társadalomtudományok, a műszaki irodalom, sőt az irodalommal valaminő kapcsolatban lévő zene- és képzőművészeti alkotások területeit, az irodalmi és kulturális tömörülések, egyesületek, társaságok, intézmények fontosabb adatait.”

„Az „irodalom”-nak ez az úgyszólván parttalan értelmezése az akkori körülmények kényszerében született, amikor nem volt mód a romániai magyar szellemi élet tevékenységi területek szerinti, egyenkénti számbavételére. Az induláskor kialakított, kényszerűen vállalt koncepció lexikonunk egységének veszélyeztetése nélkül akkor sem változtathattunk, amikor arra már a lehetőségek adottak lettek volna, noha mi magunk vagyunk a leginkább tisztában buktatóival, ellentmondásaival. Aszerint szerkesztettük meg az 1983-ra elkészült (de a cenzúra-tiltás miatt csak 1991-ben megjelent) második (G-Ke), majd az azt követő, 1994-ben kiadott harmadik (Ki-M) kötetet és a most megjelenő negyediket is.”

A kényszerűség szülte koncepció számunkra most hasznos lehet, a készülő örménymagyar ki - kicsoda számára találhatunk benne bőségesen anyagot. Mint valamikori munkatársa a Lexikon szerkesztőségének, örömmel kezdem el a munkát egy általános képet elénk táró címszóval:

örmény-magyar irodalmi kapcsolatok

Az erdélyi magyar -örmény irodalom indulása, kibontakozása és a szellemi életbe való bekapcsolódása a 19. század második feléig nyúlik vissza. Az örménység egy csoportja hosszú vándorlás után 1672-ben telepedett le Erdélyben, elsősorban Gyergyószentmiklóson, Besztercén, Görgényszentimrén, Ebesfalván (a későbbi Erzsébetvárosban). Szamosújváron eleinte kevesen voltak, a körülmények alakulásával azonban rövidesen itt épült fel az „örményváros”: Armenopolis. A 19. század második felében még egy utolsó örmény menekült-raj érkezett a hatalmas véráldozatot követelő pogromok elől Moldvába, majd onnan Erdélybe. Ez a népcsoport a korábbi erdélyi örmény közösségekben lelt otthonra.

Az erdélyi örmények fokozatosan bekapcsolódva Erdély gazdasági és társadalmi életébe, idővel nagy részben elmagyarosodtak, s e folyamattal együtt fejlődött ki egy örmény tárgy körű magyar irodalom is.

Az erdélyi örménység kérdéseivel tudományosan első ízben *Szongott Kristóf* (1843-1907) foglalkozott. Mint a magyar armenológia megteremtője és művelője, 1887-ben *Govrik Gergely* szamosújvári örmény-katolikus főpappal együtt megalapította, húsz éven át kiadta, szerkesztette és nagy részben írta az Armenia c. magyarörmény havi szemlét. A folyóirat munkatársai közül kiemelkedik *Markovich Jakab* marosvásárhelyi múzeumigazgató, aki az örmény östörténet legendáit és munkáit dolgozta fel. *Molnár Antal* (1847-1902) szamosújvári levéltáros nemcsak elsőként ismertette Arménia ősenek, Urartunak a történetét, hanem az olvasók elé tárta az „örmény kérdés” törökországi és nemzetközi vonatkozásait is, s megírta Szamosújvár monográfiáját (kézirata a városi levéltárban).

(Folytatjuk)

Bálintné Kovács Júlia - Kolozsvár

* * *

Az alábbiakban saját írásával emlékezünk a 2004. októberében elhunyt Dr. Bartha Ferenc Imre közösségi tagunkra, képviselőjelöltünkre. (Szerk.)

Dr. Bartha Ferenc Imre

MICHAELIS

(Búcsú Erdélytől)

Már nem tudom, melyik régmúlt, lázas éjszakán láttam meg Michaelist. Belenéztem a tükörbe, sápadt arcát láttam, égő szemével Ő nézett vissza rám. Ecsethez nyúltam, hogy EZT az arcot ne hagyjam feledésbe merülni.

*Oh, milyen felülmúlhatatlanul jó
az éjszaka kábulatából ébredni
a meglett reggellel,
mikor elénk tárul a csoda,
amit az éjszaka hozott*

*kínok és örömök között, ott,
a VÁSZNON...*

Akkor nem tudtam befejezni Michaelis képét. A sötét éjszaka évei jöttek, bűnök és bűnhődés, IN PROFUNDIS, láncok csörgése, fogak csikorgatása...

Mikor végül mégis megjött a hajnal, GAJAHOZ fordultam fohással:

*Föld Istennője, Gaja,
Föld-anyá,
Szülőföld-anyá,
adj fiadnak új erőt,
mert íme, elbukott a küzdelemben.
Adj nékem új erőt, mint hajdanán
Alkyneus fiadnak,
hogy talpra állhassak
és bírjam az életet tovább...*

Elmentem, Michaelisszel a szívemben, ősi szülőföldünkre. Csík gyantaszagú fenyveseiben kóboroltam, ittam a földből feltörő, gyöngyöző borvizet, és Szülőföld-anyá erőmet visszaadta.

Michaelis, ÉN-ŐSÖM, II. Rákóczy György hűséges hadnagya, képedet akkor sem tudtam befejezni...

*Ősi földünk szép mezőit
felverte a gaz, a dudva,
harsogó kék, sárga, vörös virágok
nyíltak a dudván,
erdeink csendjét
idegenek hangos,
vad csácsogása
verte szét.*

Nem volt többé már maradásunk... A RÉGI-ÚJ hazába magammal hoztalak téged is, Michaelis, és itt végre befejezhettem képedet. Most már a szobám falán leszel, amíg én élek, aztán más szobák, talán múzeumok poros mélye vár reád.

Ami még hátra van számunkra közösen, az már csak a búcsú, Szülőföldanyától. Utolszor mondjuk el, kicsorduló könnyel a szemünkben:

*Isten veled
ERDÉLY,
Isten veled
ÖRÖKRE...*

*Budapest, 1966.
Bálintné Kovács Júlia - Kolozsvár*

* * *

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület tagjainak
DÍJMENTES szaktanácsadás

- építészeti,
- statikai
- és ingatlanügyekben.

30 éves tapasztalattal rendelkező okleveles építőmérnök, a Magyar Mérnöki és Építész Kamara tagja. Elérhetőség:

- tel./fax: 209 2478

* * *

Katalin bál